

LATİN AMERİKA'DAKİ HEGEMONYA MÜCADELESİNDE KÜBA'NIN YERİ

CUBA IN THE FIGHT HEGEMONIA IN LATIN AMERICA

КУБА В БОРЬБЕ ГЕГЕМОНИИ В ЛАТИНСКОЙ АМЕРИКЕ

Tarık DEMİR*

ÖZ

ABD ile Çin arasında dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Latin Amerika coğrafyasında da bir güç mücadelesinin varlığı gözlemlenmektedir. Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte Latin Amerika coğrafyasında yaşanan bu güç mücadelesinde artık ABD'nin karşısında SSCB yerini Çin'in yer aldığı görülmektedir. Özellikle Xi Jinping'in devlet başkanı olmasıyla birlikte Çin'in bölge ülkelerine yönelik olarak askeri, ekonomik, kültürel ve bunlara bağlı olarak siyasi etkisinin arttığı ve Çin'in küresel düzlemde eskiye nazaran daha etkin bir dış politika stratejisini hayata geçirdiği gözlemlenmektedir. Bu durum ABD'yi Latin Amerika devletlerine yönelik olarak uyguladığı geleneksel arka bahçe politikasını değiştirmek zorunda bırakmıştır. ABD'nin bu politika değişikliğinde en önemli hedef ülkelerden biri stratejik konumundan ötürü Küba olmuştur. ABD, Barack Obama döneminde Küba ile eski düşmanlıkları bir tarafa bırakarak "Amerika Amerikalılarındır" mottosundan hareketle yeni bir yumuşama siyasetini uygulamaya sokma kararı almıştır. Nitekim Başkan Obama 2014 senesinde Küba'ya resim bir ziyarette bulunmuştur. Aynı şekilde Küba'nın da ambargolar nedeniyle ekonomik açıdan zor dönemler geçirdiği ve bir çıkış yolu aradığı gözlemlenmektedir. Nitekim yönetimin kontrolünün fiilen kardeş Raul Castro tarafından ele geçirilmesiyle sistemde bazı yumuşamaların varlığı gözlemlenmektedir. Sonuç olarak tüm bu yaşanan gelişmeler ışığında bu çalışmada ABD ve Çin'in, ekseninde Küba olmak üzere genel olarak Latin Amerika ülkelerine yönelik son dönemdeki siyasetleri ve hegemonya mücadelesi irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Küba, Latin Amerika, Çin, ABD, Hegemonya*

ABSTRACT

It is observed that there is a struggle of power between the USA and China in the Latin American geography as in other parts of the World. With the end of the Cold War, the USSR was replaced by China in this struggle of power in the region of Latin American. It is observed that in particular with the new Chinese President Xi Jinping, China has

* ORCID ID: 0000-0003-4428-2751, İstanbul Gedik Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü; tarikdemir80@yahoo.com

Latin Amerika'daki Hegemonya Mücadelesinde Küba'nın Yeri

implemented a more effective strategy of foreign policy and has increased the military, economic, cultural and accordingly political influence towards the region. This situation forced the USA to change its traditional the Policy of Backyard towards Latin American states. One of the most important targeted countries in this policy of the USA was Cuba because of its strategic position. During the governance of Barack Obama the USA left the old enmity with Cuba and decided to implement a new policy of softening, following the motto of "America belongs to Americans". As a matter of fact, President Obama paid an official visit to Cuba in 2014. In the same way, Cuba is passing through the economic hardships due to embargoes and is looking for a way out. As a matter of fact, it is observed that Raul Castro seized control de facto and took the control over the system. As a result, in the light of all these developments, the recent policies and the struggle for hegemony between the USA and China on the Latin American countries in general but especially on Cuba were examined.

Keywords: *Cuba, Latin America, China, USA, Hegemony.*

АННОТАЦИЯ

На территории Латинской Америки, как и в других регионах мира, наблюдается борьба между США и Китаем. С окончанием холодной войны Китай заменил СССР в его противостоянии США в борьбе за влияние в латиноамериканском регионе. Особенно после избрания председателем КНР Си Цзиньпина военное, экономическое, культурное и политическое влияние Китая на страны региона возросло и в глобальном плане Китай начал осуществлять более эффективную внешнеполитическую стратегию, чем раньше. Эта ситуация вынудила США изменить свою традиционную «политику чёрного хода» в отношении латиноамериканских государств. С этим изменением политики одной из наиболее важных целевых стран для США по причине своего стратегического положения стала Куба. В период Барака Обамы США, оставив в стороне прежнюю вражду с Кубой, решили внедрить новую смягчающую политику, руководствуясь девизом «Америка принадлежит американцам». Так, в 2014 году президент Обама совершил официальный визит на Кубу. В то же время наблюдается, что Куба переживает экономические трудности по причине эмбарго и ищет пути выхода. С фактическим переходом управления к брату Фиделя Раулю Кастро в системе наблюдается некоторое смягчение. В свете всех этих событий в данной работе были рассмотрены политика США и Китая последнего периода и их борьба за гегемонию в странах Латинской Америки и особенно на Кубе.

Ключевые слова: *Куба, Латинская Америка, Китай, США, Гегемония.*

GİRİŞ

Massachusetts Senatörü Henry Cabot Lodge 1898 tarihli ABD-İspanya savaşı öncesi Deniz Hakimiyet Teorisi'nin fikir babası ve strateji uzmanı Alfred Thayer Mahan'ın yayımlacı politikalarından etkilenerek en büyük donanmaya sahip olan ulusların dünyayı ele geçireceklerini ve ABD'nin artık dışarı bakmaya başlaması gerektiğini ifade etmekte ve

"Ticari çıkarlarımız...Nikaragua Kanalı'nı inşa etmemizi gerektirmektedir ve bu kanalı koruyabilmek ve Pasifik'teki ticari üstünlüğümüzü sürdürebilmek için de Hawaii Adaları'nı denetlememiz ve Samoa'daki nüfuzumuzu sürdürmemiz gerekmektedir...Ve Nikaragua Kanalı inşa edildiğine, Küba Adası'nı almak bir zorunluluk olacaktır...Büyük uluslar gelecekteki yayılmalarını ve şu andaki savunmalarını sağlamak için hızla dünyanın bütün uzak köşelerini bulunuyorlar. Bu

hareket uygarlığı yaymak ve ırkın gelişmesini sağlamak için gerekli bir harekettir. Dünyanın büyük uluslarından biri olarak Birleşik Devletler bu yürüyüş hattının dışına düşmemelidir.” (Zinn, 2005:317).

şeklinde bir analizde* bulunmaktadır. Nitekim Latin Amerika ve Karayipler bölgesinin ABD tarafından kendi arka bahçesi olarak değerlendirildiği görülmektedir. Monroe Doktrini ile somutlaşan bu politikada amaç herhangi bir Avrupalı gücün bu arka bahçede yer almasına izin verilmemesi ve var olan güçlerin de buradan çıkarılmasıdır. Bu minvalde öncelikle ABD, İspanya Krallığı ile bir güç mücadelesine girişmiştir. Özellikle Napolyon’un İspanya’yı işgal etmesi ile birlikte Latin Amerika’daki Kreol devrimlerine destek olarak İspanya’nın bu bölgedeki etkinliğine son vermek istemiştir. Özellikle İspanya’nın bu bölgedeki egemenliğine son veren olay 1898 tarihli ABD ile yaptığı savaş olmuştur. Bu savaş neticesinde Küba, Porto Riko ve Filipinler ele geçirilmiştir. Ele geçirilen bu bölgelerden özellikle Küba stratejik önemi haizdi; zira ABD’ye yakınlığından ötürü ulusal güvenliği açısından önem arz ediyordu. William McKinley’in başkanlık döneminde Küba’nın ABD’ye bağlanmasını stratejisi hayata geçirilmiştir. McKinley, Küba’dan İspanya’nın gibi bir amacın savaş olmadan asla gerçekleştirilemeyeceğini görmüştür. Aynı şekilde ikinci bir amaç olarak da Amerika’nın askeri ve ekonomik nüfuzunun Küba’da tanınması yalnızca Küba’ya Amerikan müdahalesi ile gerçekleştirilebilecekti. Küba adasının stratejik önemine binaen savaştan yıllar sonra Ticaret Bakanlığı’na bağlı dış ticaret bürosu şefi o dönem hakkında ABD’yi Küba’daki İspanyol yönetimine karşı silah kullanmaya zorlayan şeyin ABD’nin Batı Hint Adaları ve Güney Amerika’daki devletlerle olan ekonomik ilişkilerinin gerekliliği olduğunu ifade etmiştir. İspanya-ABD savaşının genel bir genişleme hareketi içinde gelişen olaylardan yalnızca birinin teşkil ettiği ve kökleri ülke içi endüstriyel tüketim kapasitesinin çok ötesinde değişmiş bir çevreye dayandığı ifade edilmiştir. Küba’nın ele geçirilmesinde ABD için sadece kendi mallarına yönelik alıcı bulmak değil; aynı zamanda dış pazarlara ulaşmayı kolay, ekonomik ve güvenli hale getirecek araçları da sağlamak da yer almıştır (Zinn, 2005:323-325).

Bugün ABD ile Çin arasında yaşanan yeni soğuk savaş* göz önünde bulundurulduğunda Çin’in Latin Amerika’da artan ekonomik, siyasi ve askeri

* Bu analizin bir sonucu olarak ABD, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Küba’nın stratejik önemine binaen buraya sürekli olarak müdahalede bulunmuştur. Özellikle Küba, Latin Amerika’ya ulaşım için stratejik bir konuma sahip iken Panama Kanalı’nın inşasıyla birlikte önemi daha da çok artmıştır. Bu minvalde ABD, İspanyollarla yaptığı 1898 senesinden itibaren 1898-1902, 1906-1909, 1912, 1917-1933 ve en son 1962 Küba Füze Krizi olmak üzere birçok müdahalede bulunmuştur (Turan, 2013:325-326).

* Latin Amerika coğrafyası üzerinde sadece Çin değil SSCB’nin halefi Rusya da Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi etki kurmak istemektedir. Rusya, Soğuk Savaş’ın üzerinden 20 yıl geçmeden eski etkisini göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte Rusya’nın bölgeye yönelik siyasetinin Çin’in aksine bütünlüklü değil daha çok fırsatçı ve marjinal bir siyaset olduğunun da altı çizilmelidir. Rusya bu coğrafyada etki kurma siyasetine Küba ve Venezuela ile başlamıştır. Hugo Chavez Rusya’dan Sukhoi savaş jetleri de dahil olmak üzere 4,4 milyar dolarlık silah alımı gerçekleştirmiştir. 2008 senesinde Rusya küçük bir

Latin Amerika'daki Hegemonya Mücadelesinde Küba'nın Yeri

varlığına ilaveten örneğin bir Çin konsorsiyumunun Panama Kanalı'na alternatif olmak üzere Nikaragua'da bir kanal inşa etmesi ve Küba'daki artan Çin varlığı gibi ABD'nin 20. yüzyılın başlarında ortaya koyduğu yayılmacı siyasetinin adımlarının bir benzerini bugün Çin'in kendisinin ABD'nin arka bahçesinde gerçekleştirmeye çalışmasının manidar olduğu ifade edilebilir. Çin, günümüzde siyasi yapısı ne olursa olsun Latin Amerika devletleri ile iktisaden ve siyaseten iyi ilişkiler tesis etme stratejisi izlemektedir. Çin bölge ülkeleri ile olan ilişkisini Amerika'nın bölgeyi kendi arka bahçesi (*backyard*) olarak görme stratejisindeki gibi bölgeyi şekillendirmeye yönelik bir nüfuz siyaseti üzerinden değil de, daha çok karşılıklı işbirliği ve kazanç temeline istinat eden iktisadi temelli bir siyaset üzerinden kurmak istediğini ifade etmektedir. Nitekim 2009 senesinde Brezilya'daki Çin büyükelçisi Qui Xiaoqi bir kez daha Çin'in kimseye tehdit teşkil etmediğini ve bu bölgeye çok büyük bir önem verdiklerini tekrarlamıştır. Nitekim 2013 senesinde devlet başkanı olan Xi Jinping, Latin Amerika coğrafyasına büyük bir vermekte ve her yıl bölge ülkelerini kapsayan bir ziyaret gerçekleştirip bir toplantı tertip etmektedir. Xi Jinping hükümeti on yıl içerisinde bölge ülkeleri ile olan ticareti ve yatırımları iki katına çıkarmak istediğini bildirmiştir (Reid, 2017:339-340). Nitekim Xi Jinping 5 Haziran 2013 tarihinde Meksika Senatosu'nda yaptığı konuşmada şunları ifade etmektedir:

“Siyasi açıdan Çin ve Latin Amerika, içtenlik ve dostluk ilkelerine bağlı kalarak birbirinin temel çıkarlarını ve ciddi kaygılarını ilgilendiren konularda karşılıklı anlayışı ve desteği pekiştirmeye devam etmelidir. Ekonomik açıdan Çin ve Latin Amerika, her iki taraftaki ekonomik büyüme biçiminin değişmesinden doğan fırsatları değerlendirerek işbirliği potansiyelimizi daha fazla harekete geçirmeli, işbirliği modelinde yenilik yaratmalı, çıkarlarımızı eşleştirme çalışmalarını yoğunlaştırmalı ve karşılıklı yarara dayalı, kalıcı ve istikrarlı ekonomik ve ticari

donanmasını Küba ve Venezuela ile ortak bir tatbikat icra etmek maksadıyla Karayip Denizi'ne göndermiştir. Keza 2014 senesinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin Küba ve Nikaragua'nın da dahil olduğu bir Latin Amerika gezisi tertip etmiştir. Rusya Devlet Başkanı Putin bu coğrafyayı konvansiyonel silahlar da dahil olmak üzere kendi nükleer silah teknolojisi için bir pazar olarak görmüştür. Aynı şekilde Rusya Nicholas Maduro yönetimi için petrol yatakları karşılığında son sınırlan finansal destekçi olmuştur. (Reed, 2017:340). Bunun dışında Rusya, Latin Amerika coğrafyasında hem tüm batı yarımküreyi denetleyebilme hem de SIGINT denilen elektronik istihbarat yapabilme imkanını veren ve GLONASS adı verilen tıpkı Amerikalıların GPS ve GNSS, Avrupalıların Galileo, Çinlilerin de Beidou adını verdikleri bir izleme sistemini kurmak istemektedir. Dolayısıyla Latin Amerika coğrafyasında istihbari bilgi toplamak için konuşlanabileceği en uygun yerler eski müttefikleri Küba ile Nikaragua gibi görünmektedir. Bu minvalde Küba ve Rusya devletleri, Soğuk Savaş döneminde aktif olan Lordes-SIGINT veri toplama istasyonunun tekrar faal hale getirilmesi konusunda anlaşmaya varmıştır (<https://www.fpri.org/article/2016/07/everything-old-new-russia-returns-nicaragua/> Erişim Tarihi 31.08.2018). Küba özelinde ise Küba'nın Rusya'nın stratejik ortağı olup Soğuk Savaş döneminde kalma gelenek istikametinde ilişkilerini sürdürmektedir. Küba stratejik ortak olması hasebiyle Libya, Suriye ve Ukrayna konularında Rusya'yı kuvvetle desteklemektedir (Öktem, 2014:153).

işbirliğini ve ortaklık ilişkilerini oluşturmaları. Kültürel açıdan Çin ve Latin Amerika, medeniyetler arası diyalog ve kültürel iletişimi yoğunlaştırarak yalnızca 'kendi güzelliklerini takdir etmek'le sınırlı kalmayıp, 'başkalarının güzelliklerini de takdir ederek güzelliklerin hep birlikte daha da güzelleşmesi'ni sağlamalı, böylece farklı medeniyetleri uyum içinde bir arada yaşatarak geliştirmek konusunda tüm dünyaya örnek olmalıdırlar.” (Jinping, 2017:359).

Her ne kadar Xi Jinping'in iktidara gelişiyle birlikte Çin'in dış politika stratejisinde gücün artırımı bağlamında pasiflikten aktifliğe doğru yönelen bir değişiklik gözlemlense de Çin'in bu ortaklık ve işbirliği stratejisi Deng Xiaoping döneminden ortaya atılan barışçıl yükseliş* doktrini ile de uyumluluk arz ettiği söylenebilir. Dolayısıyla Çin'in ekonomik, ticari ve diplomasi boyutlarıyla Latin Amerika'da varlık göstermesinin ABD açısından ciddi bir tehdit teşkil ettiği görülmektedir. Özellikle 2004 yılında Şili'de toplanan Asya Pasifik Ekonomik Forumu ABD açısından bir uyarı olarak algılanmıştır. Bu bağlamda ABD bölgeye yönelik yeni bir dış politika stratejisi geliştirmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Ekonomik ve ticari ilişkilere ilaveten askeri anlamda da Çin'in bölgede artan nüfuzu da ABD açısından kaygı verici başka bir durum olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Çin'in 2000 yılından itibaren Latin Amerika'ya yönelik olarak sabırlı ve geniş bir stratejiyi hayata geçirdiği ve bir yaklaşmanın varlığı gözlemlenmektedir. Bu minvalde Çin'in bazı Latin Amerika ülkelerine silah satışında bulunması, askeri heyetlerin karşılıklı olarak ziyaretleri, savunma ve askeri alanlardaki eğitim faaliyetleri ve ortak askeri tatbikatlara iştirak edilmesi gibi projeler bu yaklaşmanın göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Erman, 2015:69-70).

SOĞUK SAVAŞ SORASI SONRASI ABD-KÜBA İLİŞKİLERİ

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte sübvansiyonların kesilmesi neticesinde Küba ancak Büyük Depresyon dönemindeki durumla mukayese edilebilecek şekilde derin bir krize girmiştir. Analistler ekonominin daralmaya girmesiyle birlikte Castro rejiminin hızlı bir çözülme dönemine gireceği şeklinde öngöründe bulunmuşlardır. Ekonomiyi kurtarmak ve çöküşü engellemek için “Barış Zamanı Özel Dönemi” adı verilen bir program devreye sokulmuştur. Bu bağlamda özellikle başta turizm sektörü olmak üzere ülkeye yabancı sermaye çekilmek istenmiş ve Kübalı Amerikalıların dövizlerinin yurtiçine aktarılma yolları aranmıştır. Sonuç olarak iki yıldan beri ilk kez Küba'nın temel ihraç kaynağı olan şeker kamışı turizm ve dövizin gölgesinde kalmıştır. Öyle ki 2002 senesinde hükümet şeker kamışı işletmelerinin yarısını kapatma kararını almış ve şeker kamışı ekilen toprakların yarısı başka zirai

* Son yıllarda bazı Çinli liderler ve siyasi analizciler, mevcut uluslararası sistem çerçevesinde önemli bir güç statüsü elde etme arzusundaki Çin dış politikasını tanımlamak için barışçıl yükseliş ifadesini ortaya atmışlardır. Barry Buzan bu politikanın Çin'in barışçıl yükselişinin Deng'in Çin iç gelişmesi ve dış politikasını devrimci olmayan dünyaya göre düzenlediği ve Batı ile ortak çıkarların arayışına girdiği 1970'lerin sonlarıyla 1980'lerin başlarında başladığını ileri sürmektedir (Kissinger, 2015:437).

Latin Amerika'daki Hegemonya Mücadelesinde Küba'nın Yeri

ürünlerin ekimine ayrılmıştır. Bu durum doğal olarak bu sektörde çalışanların işlerini kaybetmesine sebebiyet vermiştir.

Birçok kişi ekonomideki liberalleşmenin siyasi liberalleşmeyi de beraberinde getireceğini düşünmüştür. Ancak Castro yönetiminin ekonomideki liberalleşme politikası taktiksel bir özellik arz etmiştir. Yüzyılın başında Castro yönetimi, Sovyet desteğinin yerine Çin ve Venezuela gibi iki önemli devletin desteğini kazanma imkânına kavuşmuştur. Bu dönemde Çin alt-yapı yatırımları ve bazı tüketim maddeleri için düşük faizli borç verme yoluna gitmiştir. Venezuela ise Kübalı doktorla, politik ve istihbari destek karşılığında Küba'nın ihtiyacı olan malları ve petrolü oldukça düşük bir fiyattan satmıştır. Nitekim Barış Zamanı Özel Dönemi içinde başlayan yarı yumuşama durumunun Irak Savaşı'nın başlamasıyla birlikte ortadan kalkmaya başladığı görülmektedir. 2003'te Castro'nun gizli polisi tarafından birçok rejim muhalifi tutuklanmış ve hapse gönderilmiştir. Tutuklananların üçte ikisini gazeteci ve demokrasi yanlısı Varela Projesi aktivistleri teşkil etmiştir*. Nitekim 2005 senesinde Castro Barış Zamanı Özel Dönemi'nin bittiğini ilan etmiş ve daha önce yapılan birçok reform rafa kaldırılmıştır. Böylece doların kullanımı yasaklanmış; devlet şirketleri üzerindeki merkezi denetim yeniden takviye edilmiş ve yabancı yatırımcıların birçoğu ülkeyi terk etmiştir. 2006 senesinde ise iktidarı de facto olarak Raúl Castro devralmış ve kısmen Fidel Castro'nun Barış Zamanı Özel Dönemi'ndeki önlemleri de ihtiva eden ama onun ötesine geçen bir sistematik ekonomik reform programı başlatmıştır.

Florida Boğazı'nın karşı kıyısında da değişim gözlemlenmiş ve Obama yönetiminde Küba ile olan ticarete yönelik ambargolar yumuşatılmıştır. On sekiz aylık gizli görüşmelerden sonra Aralık 2014'te Barack Obama ve Raúl Castro tarafından 1961'den beri donmuş olan diplomatik ilişkilerin tekrar canlandırılma kararının alındığı tüm dünyaya bildirilmiştir. Karşılıklı olarak elçilikler tekrar açılmış ve Kongre'nin onayı şart olmak üzere ambargoların kaldırılacağı bildirilmiştir. Mart 2016'da Barack Obama ve ailesi tarafından Havana'ya üç günlük bir gezi tertip edilmiştir. Obama tarafından Amerika kıtalarındaki Soğuk Savaş'ın son kalıntılarının da toprağa gömüldüğü ve Küba halkına bir dostluk eli uzatıldığı ifade edilmiştir. Obama'nın konuşmasında ayrıca "özgür ve demokratik seçimler yoluyla hükümetlerin tayin edilmesi"* gerektiğinin altı çizilmiştir. Buna mukabil

* Varela Projesi, Küba İçin Demokrasi Uluslararası Komite (ICDC) tarafından yürütülen ve 19. Yüzyılda Küba'nın bağımsızlığı için mücadele etmiş olan rahip Felix Varela'nın adından mülhem bir projedir. Bu proje ile Kübalılar için siyasi ve ekonomik yaşamda konuşma ve dernek kurma özgürlüğü ve tüm siyasi mahkumlar için özgürlük talep edilmektedir (<http://www.icdcprague.org/index.php?id=4111> Erişim Tarihi 21.08.2018).

*Soğuk Savaş boyunca ABD'nin talepleri Küba'nın politik ve ekonomik sisteminden ziyade onun dış politikasıyla ilgili olmuştur. Henry Kissinger Küba ile 1974-75 yıllarında bir diyalog kapısı açtığında Washington'un niyetini açıkça dile getirmişti. Kissinger'a göre ABD ile Küba arasındaki ideolojik farklılıklar derin olduğunda bir köprü kurmak zor olacaktır. Bununla birlikte ABD, sosyalist bir devletle de olsa ortak çıkarlar temelinde bir işbirliği tesis etme niyetindedir ve tesis edebilir. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte ABD yönetimlerinin Küba'ya yönelik politikalarının merkezini Küba'ya çoğulcu demokrasiyi ve

Komünist Parti Kongresi tarafından demokratik seçimlerin devrim, sosyalizm ve bağımsızlık için bir tehdit olarak görülmesi sebebiyle Castro'nun 2021 senesinde kadar parti sekreteri olarak kalması onaylanmıştır. Kasım 2016'da Fidel Castro'nun ölümü daha hızlı bir ekonomik reform paketinin uygulanmasını hızlandırmıştır. Böylece Raúl Castro, Çin ve Vietnam'ın da uyguladığı piyasa sosyalizmi modelini hayata geçirmeye başlamıştır (Reid, 2017:106-110).

Nitekim bazı gözlemcilerce de Küba'nın mevcut ekonomik durumunun merkezi bir yönetim sisteminden daha katılımcı ve daha az hiyerarşik model sunulmak suretiyle ekonomik sisteminin güncellendiğinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla ekonominin yeniden düzenlenmesi, üretim güçlerinin daha elastik, toplumsal kalkınmanın ve yaşam standardının yeniden tesis edilebilmesi için ademi merkeziyetçiliğin, daha az bürokrasi, daha fazla katılım ve daha iyi bir kontrol sisteminin hayata geçirilmesinin elzem olduğu ifade edilmektedir. Sistemde bir değişim olabilmesi için önceliklerin esasen ekonomik olmaktan ziyade politik olarak görülmek suretiyle bölgesel ve yerel kurumların kendi kaynakları üzerinde daha fazla kontrol ve karar verme gücüne sahip olmasını gerektirdiği ifade edilebilir. Bu politikaların başarısının ademi merkeziyetçiliğin tesisiyle bir başka deyişle devlet sektöründeki kurumların daha fazla özerkliğine doğru dönüşümüne, devlet dışı sektörün genişlemesine, yeni iş birimlerinin rolüne, yasaların etkin kullanımına ve vatandaşın daha aktif katılımına dayandığı ifade edilmektedir.

Burada Küba'nın stratejik hedefinin, Güney ülkeleri olarak da sınıflandırılan başta Üçüncü Dünya ülkeleri arasında olmak üzere uluslararası birliktelik ve barış arayışını tesis edilmesi olduğu ve Soğuk Savaş döneminin aksine Küba'nın bu ülkelerle olan ittifaklarının çok fazla ideolojik yakınlıklara dayanmadığı ifade edilebilir. Bununla birlikte kendi kaderini tayin hakkı ve içişlerine müdahale etmeme ilkesi gibi milliyetçi değerler konusunda Küba'nın hassasiyeti devam etmektedir. Bir başka deyişle Küba hükümeti başka ülkelerle olan ittifaklarını ABD'ye yönelik uyguladığı politikayla yüzleşmenin bir yolu olarak da görmüyor (Hernández, 2015:12-14). Kısaca Soğuk Savaş sonrası hem ABD hem de Küba farklı saiklerden ötürü bir yakınlaşma sürecini başlatmışlardır. Bu saiklerin ABD'nin stratejik nedenlerden ötürü Çin'in kendi arka bahçesinde daha fazla etkin

kapitalist ekonomi modelini geri getirmek amacı teşkil etmiştir. Bir başka deyişle Soğuk Savaş'ın bitmesi Amerikan siyasetinde de bir dönüşüme sebebiyet vermiştir. Başkan George H. W. Bush ilişkilerin normalleşmesinin ancak ve ancak Küba bir demokrasi olduğunda gerçekleşebileceğini deklare etmiştir. Nitekim bu deklarasyon 1992 tarihli Küba Demokrasi Yasası ve dört yıl sonra da Helms-Burton Yasası bu beklentileri yazılı hale getirmiştir. Böylece Küba'nın iç siyaseti ABD'nin merkezi ilgi alanı haline gelmiştir. Başkan Barack Obama da 2007'de düşmanlık siyasetinin başarısızlığa uğradığı deklare etmekle birlikte adaya demokrasi getirilmesi siyasetinden ABD'nin vazgeçmediğini de deklare etmiştir. Washington Küba'nın içişlerine müdahale etmesi Küba yönetimi tarafından iyi karşılanmamış ve Küba'nın egemenliğine bir müdahale olarak telakki edilmiştir. Obama yönetiminin ilk dönemlerinde Küba ile ilişkiler beklenen düzeyde olmamakla birlikte Raúl Castro'nun iktidara gelmesiyle birlikte aynı Vietnam ve Çin'in yaptığı gibi Küba tarzı bir piyasa sosyalizmini hayata geçirilmeye başlanmıştır (LeoGrande, 2015:483-484).

Latin Amerika'daki Hegemonya Mücadelesinde Küba'nın Yeri

olmasını arzu etmemesi, Küba'nın ise ekonomik olarak zor bir pozisyonda bulunması nedeniyle bir çıkış yolu araması olarak gösterilebilir.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ÇİN-KÜBA İLİŞKİLERİ

Çin, bugün karşı-hegemonik bir güç olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük rakibi konumuna yükselmiştir. Çin bir taraftan Asya'da hakimiyetini yeniden tesis ederek iktidara yükselirken; diğer taraftan hızla dünyaya büyük bir etki bırakmaktadır. Son on beş yılda Çin, Latin Amerika ve Karayipler bölgesiyle ticari ilişkilerini hızla artırırken; Amerika Birleşik Devletleri dış politika çabalarını daha çok Ortadoğu bölgesinde yoğunlaştırmaktadır. Çin, bölgedeki ticaret ilişkilerinde tek başına ABD'ye yaklaşmıştır. Ekonomik etkinin ötesinde, Çin aynı zamanda Batı Yarıkürede diplomatik ve siyasi etki, bilgi altyapı hakimiyeti ve askeri işbirliği alanlarında da gelişim sergilemektedir. Dolayısıyla Çin'in karşı-hegemonik bir güç olmaya başlamasıyla birlikte ABD'nin ulusal güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Çin'in Batı yarıküredeki en eski müttefiki olarak Küba ortak bir ideolojiye sahip olması, stratejik bir konumda bulunması, yükselen bir pazara sahip olması, derin bir su ticari limanına sahip olması, bölgesel etkisi ve doğal kaynaklara sahip olması gibi sebeplerinden ötürü Çin'in bölgedeki önemli partnerlerinden biri konumuna yükselmiştir (Patterson, 2004:iv).

Çin'in genel olarak Latin Amerika ülkeleri özel olarak Küba ile ilişkilerinin görece geç başlamasına rağmen çok hızlı gelişim gösterdiği söylenebilir. Günümüzde Latin Amerika coğrafyasının Çin'in dış politikasında önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir. Çin'in Latin Amerika ülkeleri ile olan ilişkisi genel olarak ABD-Çin ilişkisinin yakınlaşma gösterdiği 1970'li yıllarda ivme kazanmıştır. Bu dönemde Çin, 11 Latin Amerika ülkesiyle diplomatik ilişki tesis etmiştir. Buna karşın Çin'in Küba ile olan ilişkisi ise daha erken bir döneme, ilişkilerin normalleştiği 1960'lı yıllara kadar geri götürülebilir. Latin Amerika'ya ilk önemli ziyaret 1985 senesinde Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Zhao Ziyang tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ziyarette Çin'in Latin Amerika ülkeleriyle olan ilişkisinin yukarıda ABD'nin Küba ile olan ilişkisinde olduğunun tersine “dostluk, barış, eşitlik, içişlerine karışmama ve karşılıklı fayda”^{*} esasına istinat ettiği vurgulanmıştır. Soğuk Savaş'ın bitişyle birlikte ilk ziyaret ise 1997 senesinde Çin devlet başkanı Jiang Zemin tarafından Meksika'ya gerçekleştirilmiştir. 2001 senesindeki ikinci ziyarette ise Küba'nın da içerisinde yer aldığı 6 ülkeyle dostluk ve işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır (Zhang, 2016:117-120).

Pekin'de 8 Ocak 2015 tarihinde gerçekleştirilen Çin-CELAC (Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu)^{*} forumu Çin-Küba ilişkilerinin

* Çin'in yeni güvenlik konsepti, Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu sistemin yapısal özelliklerinin icbar ettiği sıfır-toplamlı (*zero-sum game*) ve ideolojik bakımdan dost-düşman ayrımına dayalı bir güvenlik anlayışı değil de; karşılıklı güven ve fayda, eşitlik ve işbirliği ilkelerine istinat eden kazan-kazan stratejisine dayanan bir güvenlik anlayışı olduğu ifade edilmektedir (Guanqian, Zhiyin ve Yong, 2010: 24).

* CELAC, Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chávez'in ısrarlı çalışmaları sonucu ABD egemenliğindeki OEA'ya (Amerikan Devletleri Örgütü) alternatif olarak ortaya çıkmıştır. 33

güçlenmesinde dönüm noktasını teşkil ettiği ifade edilebilir. Forumda Xi Jinping, ülkesinin gelecek on yıl içerisinde Latin Amerika'ya 250 milyar dolarlık doğrudan yatırım yapacağını ve bölge ile olan ilişkilerini stratejik düzeyde sürdüreceğini ifade etmiştir. Çin ve CELAC üyesi devletler politika, güvenlik, ticaret, yatırım, finans, enerji, sanayi, tarım ve bilim alanlarında 2015-2019 yıllarını kapsayan beş yıllık bir işbirliği planı üzerinde çalışma başlatmışlardır. Bu bağlamda ABD-Küba ilişkileri normalleşme sürecine girmişken; Çin'in uygulamaya soktuğu yeni Latin Amerika hamlesi, bölgenin gelecekte Çin-ABD mücadelesinin önemli alanlarından birini teşkil edeceğini göstermektedir (Erman, 2015:170-171).

Çin-Küba ilişkisinin gelişiminde önemli bir noktayı teşkil eden ve katalizör etkisi gören Küba'daki Çinli diaspora hakkında da kısa bir tarih bilgisi verilmesinin işlevsel olacağı ifade edilebilir. Tarih bize Çin-Küba ilişkilerinin çok eski köklere sahip olduğunu göstermektedir. 19. yüzyılın ortalarında İngilizlerin gelişine kadar olan dönemde birçok Çinli çiftçi ve işçinin iş bulmak amacıyla dünyanın birçok bölgesine olduğu gibi Yeni Dünya'ya da kitlesel bir göç gerçekleştirdiğine tanık olunmaktadır. Küba da Çinlilerin emeklerini satabileceği önemli bir yerlerden birini oluşturmuştur. Öyle ki nüfuslarına göre oranlandığında Küba'ya gerçekleştirilen göçün ABD dahil tüm Amerika kıtalarındakilerden daha büyük bir orana tekabül etmiş ve Küba nüfusunun üçte birini Çinliler oluşturmuştur. Bu dönemde Çinli diaspora anavatanlarıyla ve kültürlerine olan bağlarını korumuşlardır.

Soğuk Savaş'ın bitişiyle ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Küba için dış destek önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda Küba devleti hem devrimi korumak hem de Çin ile ilişkilerini geliştirme konusunda Çinli diaspora unsurlarını kullanma yolunu seçmiştir. Bugün birinci kuşak Çin asıllı Kübalılar 300 kişiden az olup, "*Barrio Chino*" adı verilen Çin mahallesinde yaşamaktadır. Çinli Kübalılar bugün kendi köklerini daha yoğun bir şekilde araştırmaya başlamışlardır. Bunu da iki nedeni olduğu ifade edilmektedir. Bunlar bireysel olarak kendi köklerini bilme arzusu ve Çin ile Küba arasında daha güçlü ekonomik bağların tesis edilmesidir. Birçok Çinli Kübalı Çin'e atalarının ülkesi olarak bakmakta ve köklerini anlamak için Çin'e ziyaretler gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla bütün bu kültürel miras siyasi bir hüviyete sahip olup hem Çin hem de Küba için bireysel düzeyde başlayan ilişkilerin devletler düzeyinde bir bağlılığın tesisini temin etmekte bir katalizör görevi göreceği ifade edilmektedir. Bu minvalde Küba'daki Çin elçiliği ve Havana Çin Mahallesini Geliştirme Grubu'nun işbirliğiyle Çin mahallesinin canlandırılması için çalışılmaktadır. Kısacası Küba'daki Çinli diaspora iki ülke arasında ekonomik, askeri ve diplomatik alanlarda ilişkilerin geliştirilmesinde stratejik bir görev, bir köprü görevi ifa etmektedir. Nitekim Başkan Jiang Zemin 1993'teki Küba ziyaretinde bu önemin altını çizmiştir (Patterson, 2016:32-38).

SONUÇ

Latin Amerika ve Karayip devletini kapsayan örgütün temel özelliği ABD'yi dışlamış olması ve elli yıldır kıtadan yalıtılan Küba'yı bünyesine katmasıdır (Uyanık, 2014:339).

Latin Amerika'daki Hegemonya Mücadelesinde Küba'nın Yeri

Görüldüğü gibi uluslararası sistemde karşı-hegemonik bir güç olarak Çin'in barışçıl yükselişi tüm bölgeleri etkilediği gibi Latin Amerika bölgesini de etkisi altına almış bulunmaktadır. Buna karşın ABD'nin uluslararası sistem üzerindeki hegemonik etkisi ise birçok açıdan zayıflama işaretleri vermektedir. ABD, geleneksel olarak kendi arka bahçesi olarak gördüğü Latin Amerika'da ve tabii ki Küba'da başka bir gücün etkin olmasını kendi ulusal güvenliği açısından bir tehdit olarak değerlendirmekte ve kendi güvenliğine tehdit olarak değerlendirdiği her türlü faaliyete karşı koymak istemektedir. Zira Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte Çin, ABD'nin bu arka bahçesinde karşılıklı işbirliği ve dostluk temeline istinat eden bir kazan-kazan siyaseti güderek etkin olmak istemektedir.

ABD, Barack Obama döneminde Küba ile eski düşmanlıkları bir tarafa bırakarak "*Latin Amerika Latin Amerikalılarından*" şiarından hareketle yeni bir yumuşama siyasetini uygulamaya sokma kararını almıştır. Nitekim Başkan Obama 2014 senesinde Küba'ya resim bir ziyarette bulunmuştur. Aynı şekilde Küba da ambargolar nedeniyle ekonomik açıdan zor dönemlerden geçmekte ve bir çıkış yolu aramakta olduğu gözlemlenmektedir. Yönetimin kontrolünü fiili olarak kardeş Raul Castro'nun ele geçirilmesiyle sistemde yumuşamalar gözlemlense de, ABD'nin ilişkilerin normalleşmesi için demokrasi ve özgür seçimler gibi liberal ilkeleri şart olarak koşması normalleşme sürecinin hızını yavaşlattığı görülmektedir. Zira ABD'nin demokrasi şartını bir koşul olarak öne sürmesi Küba'nın iç politikada da istikrarsız bir görünüm sergilemesine sebebiyet vermektedir.

Çin, Latin Amerika ve tabii ki Küba coğrafyasında ekonomik, kültürel, siyasi ve askeri alanlarda uzun erimli bir siyaset güderek etkin olmak istemektedir. Zira ABD'nin yaklaşık 90 mil güneyinde bulunan ve Asya'nın dışında batı yarımküredeki tek Komünist devlet olarak Küba'nın Çin ile ilişkileri 21. yüzyıla damgasını vuracak gibi görünüyor. Dolayısıyla Çin, örneğin Nikaragua'da kendi denetiminde bir kanal inşa projesi ya da diğer Latin Amerika ülkeleriyle askeri alanlarda ikili ittifak anlaşmaları imzalaması gibi girişimleri ile birlikte düşünüldüğünde, Küba'nın stratejik konumu ABD ile Çin arasında yeni bir soğuk savaş tetikleyecek gibi görünüyor.

Çin-Küba ilişkisine değinmek gerekirse iki ülke arasındaki öncelikle ideolojik benzerliğin önemli bir işlev icra edeceği görülmektedir. Bunun dışında Çin'in Küba'da etkin olabilmek için kullandığı manivelalardan biri de Kübalı Çinli diaspora unsurlardır. Diaspora unsurlar aracılığıyla iki ülke arasında sağlam bir köprü görevi ifa etmek mümkün görünmektedir. Bu bağlamda "*Barrio Chino*" denilen Havana'daki Çin mahallesi yeniden düzenlenerek iki ülke arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkilerin güçlenmesi için önemli bir işlev icra etmesi planlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Kublayhan E. (2015). *Latin Amerika Üzerine Güncel Çalışmalar*. Gece Kitaplığı: Ankara.

Guanqian P., Zhiyin Z. & Luo Y. (2010). *China's National Defense*, China Intercontinental Press: Beijing.

- Hernández R. M. (2015). *Vietnam, China and Cuba Foreign Policies towards the United States*, Intstitute of Developing Economies Japan External Trade Organization. V.R.F. Series No. 494.
<https://www.fpri.org/article/2016/07/everything-old-new-russia-returns-nicaragua/>
<http://www.icdcprague.org/index.php?id=4111>
- Jinping X. (2017). *Çin'in Yönetimi*, Kaynak Yayınları ve Foreign Language Press: İstanbul.
- Kissinger H. (2015). *Çin: Düünden Bugüne Yeni Çin*. Kaknüs Yayınları: İstanbul.
- Leo G., William M. (2015). *Normalizing US-Cuba relations: escaping the shackles of the past*, International Affairs 91(3). 473-488.
- Öktem H. S. (2014). “Küba Özel Bilgi Notu”, *Latin Amerika'yı Anlamak (Ed. Prof. Dr. Nilüfer Narlı ve Yrd. Doç. Dr. Burak Küntay)*. Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Patterson E. D. (2016). *The Strategic Considerations Of The Sino-Cuban Relationship As The United States Renews Relations With Cuba*. WHINSEC: Utah.
- Reid M. (2017). *Forgotten Continent: A History of The New Latin America*. Yale University Press: New Haven and London.
- Qingmin Z. (2010). *China's Diplomacy*. China Intercontinental Press: Beijing.
- Turan K. (2013). “ABD'nin Küba'ya Askeri Müdahaleleri: 1898-1902, 1906-1909, 1912, 1917-1933, 1962”, ABD'nin Askeri Müdahaleleri 1801'den Günümüze (Ed. Haydar Çakmak). Kaynak Yayınları: İstanbul.
- Uyanık Ö. (2014). *Latin Amerika'nın Devrimci Tarihi*. Kaynak Yayınları: İstanbul.
- Zinn H., (2005). *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*. Çev. Sevinç Sayar Özer. İmge Kitabevi: Ankara.